

Paula-Maija Ukkonen

LASTENKOTINUORTEN
KOKEMUKSIA
OMAOHJAAJATYÖSTÄ

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja Nuorisotyö

Marraskuu 2014

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 20.11.2014
Tekijä(t) Paula-Maija Ukkonen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja Nuorisotyö
Nimeke Lastenkotinuorten kokemuksia omaohjaajatyöstä	
Tiivistelmä Sijaishuollossa elävillä nuorilla on taustalla erilaisia syitä ja traumaattisia kokemuksia, jotka ovat johtaneet heidän huostaanottoonsa ja sijoittamiseensa kodin ulkopuolelle. Sijaishuollossa asuvalla nuorella on aikaisemmassa elämässä erityisesti puuttunut suhde aikuiseen, joka tukee ja välittää. Sijoituksen aikana vanhemman kaltaisena tärkeänä aikuisena toimii lapsen omaohjaaja. Omaohjaajatoiminta on yksilöllinen hoito- ja kasvatusmenetelmä, jonka lähtökohtana on ajatus siitä, että kaikenlainen käyttäytyminen on yksilölle motivoitua ja tärkeää. Omaohjaajan tarkoitus on tavoittaa yksilön psykologiset syyt ja vaikuttimet, ja niiden kautta alkaa rakentamaan nuoren ehyttä minuutta. Millaisia kokemuksia nuorilla on omista omaohjaajistaan? Mikä heidän toiminnassaan on hyvää? Mitä kehitettävää heidän toiminnassaan on? Oman tutkimukseni tilaajana toimi yksityinen lastensuojelulaitos Etelä-Savossa, jossa on 12 paikkaa. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, kuinka lastenkotiin sijoitetut nuoret ovat kokeneet omaohjaajansa työskentelyn. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus jonka pohjana olen käyttänyt teemahaastattelua. Haastattelin tutkimusta varten neljää nuorta, jotka ovat sijoitettuna tällä hetkellä yksityisessä lastensuojelulaitoksessa. Haastattelemi nuoret kokivat päällisin puolin omaohjaajatyön positiivisena tekijänä heidän elämässään. Suhde omaohjaajan ja ohjattavan välillä on turvallinen ja tarjoaa lapselle tarpeellista kiintymystä. Kehitettävänä tekijänä pintaan nousi lasten vakavasti ottaminen ja ohjaajan erityinen kohtelu omaa ohjattavaansa kohtaan.	
Asiasanat (avainsanat) sijaishuolto, omaohjaajatyö, kokemus	
Sivumäärä 22+5	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Yksityinen Lastenkoti

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis
Author(s) Paula-Maija Ukkonen	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work
Name of the bachelor's thesis Foster care children's experience	
Abstract <p>Children, who live in foster care, have different kind of reasons and traumatic experiences, which have led them to custody and living in a foster home. In his former life, a child, who lives in foster care, has not had a relationship with an adult, who supports, sets boundaries and cares for him. When a child is living in a foster home, his most important adult aside from his parent is his personal mentor. Personal mentor activity is an individual treatment and educational method. The base of this method is the thought that every kind of behaviour is motivating and important to an individual. The personal mentor's purpose is to reach an individual's psychological reasons and motives and via them to start building his intact selfdom. What kind of experiences do young people have of their own personal mentors? What is good about their activities? Can the activities be developed in some way?</p> <p>My bachelor's thesis was assigned by a private foster home in South Savo. The home has room for 12 children. In my bachelor's thesis I intend to find out, how children who live in foster care have experienced their personal mentor's work. My bachelor's thesis is a qualitative study, which is based on theme interviews. For my research, I interviewed four youngsters who are currently living in a private foster home.</p> <p>The youngsters whom I interviewed, experienced their personal mentor's work mainly as a positive factor in their life. The relationship between the personal mentor and his youngster was safe and offered enough affection. The things that should be developed are taking children seriously and a personal mentor's special treatment towards his own youngster.</p>	
Subject headings, (keywords) Foster care, custody, personal mentor activity, experience	
Pages 22+5	Language finnish
Remarks, notes on appendices	
Tutor Hanne Salovaara-Pitkänen	Bachelor's thesis assigned by Private Foster Home

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTENSUOJELUN PÄÄPIIRTEET	2
2.1 Lastensuojelun asiakkuus	3
2.2 Huostaanotto	3
2.3 Sijaishuolto.....	4
2.4 Jälkihuolto	6
3 OMAOHJAAJATYÖ.....	6
3.1 Omaohjaajan tyyppiirteet	7
3.1 Yhteydenpitäminen.....	8
3.2 Hallinnolliset ja huolenpidolliset tehtävät	8
3.3 Kasvatukselliset ja kehitystä tukevat toimenpiteet.....	9
1 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	10
4.1 Tutkimusongelma.....	10
4.2 Teemahaastattelu menetelmänä	11
4.3 Aineistonkeruuprosessi	12
4.4 Haastattelujen kulku	13
4.5 Aineiston analysointi	14
5 TULOKSET	15
5.1 Omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde	15
5.1.1 Omaohjaajan positiiviset tekijät	15
5.1.2 Omaohjaajan kanssa vietetty aika.....	17
5.1.3 Omaohjaajan kehitettävät tekijät.....	18
6 POHDINTA	20
LÄHTEET	22

LIITTEET *valitse jompikumpi*

1 Suostumuskaavake

2 Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Lastensuojelu on suomalaisessa yhteiskunnassa aihe, joka tulee esille aika ajoin uudestaan ja uudestaan. Lastensuojelu pitää sisällään erilaisia toimenpiteitä, joista kaikkein äärimmäisenä nähdään lapsen huostaanotto ja sijoittaminen asumaan kodin ulkopuolelle. Tässä tilanteessa lapsen perheeltä otetaan kasvatusvastuu pois, ja siirretään lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Omassa harjoittelussani törmäsin lastensuojelulaitoksessa käytettävään työmuotoon, jota kutsutaan omaohjaajatyöksi. Omaohjaajatyö on yksilöllinen hoito- ja kasvatusmenetelmä, jonka avulla pyritään löytämään yksilön taustalla vaikuttavat psykologiset syyt ja vaikuttimet. Näiden tavoitteiden avulla pyritään auttamaan yksilöä ymmärtämään näitä syitä ja vaikuttimia sekä auttamaan häntä eteenpäin omissa kehitystehtävissään. Omaohjaajan tehtävä on laitoksessa olla lapselle se tärkeä aikuinen, joka hoitaa lasta koskevat asiat, olivat ne sitten hallinnollisia tai kasvatuksellisia tehtäviä.

Itse kiinnostuin aiheesta heti aloitettuani harjoittelun sellaisessa laitoksessa, jossa menetelmää hyödynnetään. Oman opinnäytteeni teen aiheesta lastenkotinuorten ajatukset omaohjaajatyöstä. Olin hyvin kiinnostunut selvittämään, kuinka lapset, jotka ovat sijoitettuna ja poissa perheensä parista kokevat tämän toimintamuodon. Syntyykö nuoren ja ohjaajan välille turvallinen suhde? Kokevatko he toiminnan hyvänä vai huonona? Minkälaisia erilaisia konkreettisia kokemuksia he ovat saaneet toiminnasta? Itse näen tällaisten aiheiden selvittämisen hyvin tärkeänä, koska vain nuorten ajatuksien ja mielipiteiden kautta voi selvittää, mikä toiminnassa on hyvää ja mikä ei ja näin mahdollisesti saada toimintaa kehitettyä.

Opinnäytetyöni tilaaja on eräs Etelä-Savossa sijaitseva yksityinen lastensuojelulaitos. Kyseinen laitos tarjosi minulle muitakin opinnäytteen aiheita, mutta valitsin tämän aiheen, koska se sopi omiin intresseihini ja ajallisesti tämän työn toteuttaminen oli muihin aiheisiin nähden realistisempaa. Tutkimusongelmani tässä tutkimuksessa olen saanut seuraavaan muotoon:

- 1) Mitä positiivisia tekijöitä lastenkodissa asuvilla nuorilla on omaohjaajatyöstä?
- 2) Mitä kehitettävää lastenkodissa asuvilla nuorilla on omaohjaajatyöstä?

Opinnäytetyöni tilaaja oli halukas ottamaan työni vastaan, jotta he voisivat saada laitokseen uutta tietoa asiasta ja nähdä, onko toiminnassa jonkinlaista kehittämisen tarvetta. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, joka keskittyy lastenkotinuoriin ja heidän suhteeseensa omaan ohjaajaansa.

2 LASTENSUOJELUN PÄÄPIIRTEET

Suomen nykyinen lastensuojelulaki on tullut voimaan vuonna 2008. Se ohjaa todella vahvasti suomalaista lastensuojelua ja sen toteuttamista. Lastensuojelulain tarkoitus on lain mukaan turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys ja erityinen suojele. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla tai huoltajilla. Lastensuojelun tarkoituksena on tukea ja auttaa vanhempia heidän kasvatustoimissaan ja tarjota palveluja tämän mahdollistamiseksi. Perheiden kanssa toimivien viranomaisten kuuluu auttaa perheitä heidän kasvatustehtävässään kaikilla mahdollisilla tavoilla.(Lastensuojelulaki 1-2/2007.) Lastensuojelu pitää sisällään myös muutakin kuin pelkkää lasten suojele ja kuuluu myös muille viranomaisille ja kansalaisille, kuin lastensuojeluviranomaisille. (Lastensuojelun käsikirja).

Henkilökohtaisiin projekteihin liittyvä ympäristön tuki nähdään lisäävän elämäntyytyväisyyttä (Wallenius, 1996, 105). Perheiden kasvatustehtävän tukeminen ja auttaminen nähdään ehkäisevänä lastensuojeluna, eikä se vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Tarvittaessa viranomaisten on kuitenkin ohjattava perhe lastensuojelun piiriin. Lastensuojelua ovat lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lapsen etu on se asia joka pistetään etusijalle lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. (Lastensuojelulaki 3a/2007.) Lastensuojelun palvelujärjestelmä on kokonaisuus erilaisista viranomaisista, joiden avulla pyritään tukemaan perheiden kasvatustehtävää ja lapsen turvallista kehitystä. (Lastensuojelun käsikirja).

Lastensuojelun tarvetta ruvetaan arvioimaan, kun joku tekee lapsesta lastensuojeluilmoituksen. Ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta jos ilmoituksen tekijä on virassa (esimerkiksi opettaja) tulee ilmoitus tehdä omalla nimellä. Ilmoituksen jälkeen aletaan pohtimaan, onko lapsi tai perhe lastensuojelun tarpeessa. (Lastensuojelulaki 25/2007.) Lastensuojelun muotoja toteutetaan tekemällä

lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, avohuollon tukitoimien järjestäminen, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja tarvittaessa jälkihuolto. Aina ensisijaisesti olisi suotavaa toteuttaa lastensuojelu avohuollon tukitoimena, mutta sijaishuollon tullessa tarpeelliseksi, on se toteutettava viivyttämättä. (Lastensuojelulaki 3-4/2007.)

2.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelun asiakkuus alkaa siitä, että lastensuojeluilmoituksen ja lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen on lapsen edun mukaista alkaa toteuttamaan lastensuojelullisia toimenpiteitä. Näitä toimenpiteitä ovat huostaanotto, kiireellinen sijoitus ja lain 83 §:ssä tarkoitettu väliaikais määräyksen nojalla suoritettu lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle (Lastensuojelulaki 49/2007.) Vuonna 2012 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 103717 kappaletta, joka on 6,7 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 12, 2013.) Kitinon (2004, 98) mukaan tutkimuksessaan että koulukoteihin sijoitetaan lapsia pääosin kasvatuksellisista mutta myös psykiatrisista syistä. Yksityisillä lastensuojelulaitoksilla on mahdollisuus rajata omaa asiakaskuntaansa omien tarpeidensa mukaisesti, mutta pääosin syyt lapsien sijoittamiselle ovat samat.

Lastensuojeluilmoituksesta seuraa lastensuojelutarpeen selvitys. Jos selvityksessä selviää, että lapsi on lastensuojelun tarpeessa, seuraava askel on asiakassuunnitelman laatiminen. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ylös kaikki mahdolliset asiat, näkemykset ja suunnitelmat jotka vaikuttavat lastensuojelullisten toimenpiteiden suorittamiseen ja toteuttamiseen. Tarpeen selvittämiseksi järjestetään myöskin neuvotteluja, jossa punnitaan erilaisia vaihtoehtoja tuen antamiseksi. Jos lapsen tila ei täytä huostaanoton kriteereitä, lastensuojelu toteutetaan avohuollon tukitoimena. (Lastensuojelulaki 25-26/2007.)

2.2 Huostaanotto

Jos lapsen tila täyttää huostaanoton kriteerit, on lapsi huostaan otettava. Huostaanoton kriteerit ovat

- 1) lapsen ympäristö ja kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen kehityksen
- 2) lapsi omalla käytöksellään vaarantaa oman kehityksensä

3) avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapsen kehitystä ja

4) se on lapsen edun mukaista

Kaikki neljä kohtaa tulee täyttyä, että huostaanotto voidaan pistää täytäntöön.(Lastensuojelulaki 40/2007.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan (2013) vuonna 2012 otettiin huostaan yhteensä 10675 lasta. Kiireellisesti sijoitettuna oli 3944 lasta. Molemmat luvut olivat noususuhdanteisia verrattuna edelliseen vuoteen: huostaanottojen määrä oli noussut 4 prosenttia ja kiireellisten huostaanottojen määrä oli noussut 1,5 prosenttia.

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Tilannetta arvioidaan joka vuosi uudestaan, kun asiakassuunnitelma tarkistetaan. Huostaanoton kriteerien lakatessa olemasta voimassa, voidaan huostaanotto mahdollisesti purkaa, mutta vain jos purkaminen on lapsen edun mukaista. Huostaanoton purkamisessa on otettava kuitenkin huomioon sijaishuollon kesto aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä oleva kiintymyssuhde, lapsen ja vanhempien välinen kanssakäyminen ja lapsen oma mielipide. Huostassa pito lakkaa kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 47/2007.) Jessor, (1993), toteaa, että yksilön kehitystä, tulevaisuutta ja terveyttä vaarantavat tekijät vaihtelevat ja niiden vaikutukset vaihtelevat kehitykselle haitallisten tekijöiden määrästä. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa perheen alkoholismi, köyhyys, ympäristöstä saadut mallit poikkeavaan käytökseen, henkilökohtaiset ominaisuudet (esimerkiksi heikko itsetunto) ja käyttäytymisen ongelmat (esimerkiksi päihteiden käyttö tai huono koulussa viihtyminen) (Jahnukainen ym. 2004, 123.)

2.3 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolelle. Sijaishoito voidaan järjestää perhehoitona, laitoksessa tai lapsen tarpeita edellyttämällä tavalla.(Lastensuojelulaki 49/2007.) Taustalla sijaishuoltoon päätyneillä nuorilla oli yleensä paljon varhaiseen kehitykseen vaikuttavia haitallisia tekijöitä. Tällaisina tekijöinä voidaan pitää esimerkiksi pitkiä eroja vanhemmista, käyntejä sairaalassa ja vanhemmuuden katkoksia. Vanhempien psykiatrinen oirehdinta, tärkeiden ihmisten menettäminen sekä traumatisoivat väkivallan ja seksuaalisen riiston kokemukset ovat

riskitekijöitä sekä varhaiskehityksen että yleisen kehityksen kannalta.(Jahnukainen ym. 2004, 154.)

Kempainen (1999) analysoi yksilön kehitysprosessia subjektiivisen eli itse koetun tahtotilan ja ulkoperäisen maailman avoinna olevien mahdollisuuksien liittämisenä yhteen. Walleniuksen tutkimuksessa taas Lewis (1951) kertoo, että yksilön kaikki käyttäytyminen määräytyy psykologisen ympäristön perusteella eli yksilölle samaan aikaan olemassa olevien asioiden kokonaisuudesta. Sosiaalisen ja fyysisen ympäristön osat, jotka eivät ole osana yksilön psykologista kenttää, eivät ole osana yksilön käyttäytymistä tuona ajankohtana. Tämän takia sijaishuoltopaikkaa valittaessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen huostaanottoon johtaneet perusteet, lapsen tarpeet, lapsen sisarus- ja perhesuhteiden ylläpitäminen ja hoidon jatkuvuus. Sijoituksen järjestämisessä tulee myös ottaa huomioon lapsen kielellinen, uskonnollinen ja kulttuurinen tausta. Laitoshoidon aletaan järjestää silloin, kun lapsen hoidon järjestäminen perhehoidossa tai muussa ympäristössä ei ole mahdollista (Lastensuojelulaki 50/2007.)

Lastenkotinuorella on useimmiten omaan identiteettiin ja perheeseen, ja koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, ja sen lisäksi hänen elämässään vaikuttaa monenlaiset erilaiset riskitekijät (Timonen-Kallio, 2010, 12.) Walleniuksen (1999, 39) mukaan onnistuneen tavoitteellisen toiminnan edellytyksenä on taito löytää yksilön päämäärien kannalta sopivia ympäristöjä ja käyttäytymismalleja, kuten myös elinympäristönsä ja projektiansa rajoitusten ja mahdollisuuksien huomioon ottaminen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on selittää lapselle hänen kehitystasonsa huomioon ottaen huostaanoton syyt, toimet joihin on ryhdytty ja joihin ryhdytään asian eteenpäin viemiseksi. Lapselle on taattava mahdollisuus keskusteluihin oman sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun työntekijän kanssa omista huostaanottoon liittyvistä asioistaan. Sijaishuollon on myös turvattava lapselle jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet ja niiden jatkuminen sijoituksen aikana. Sijaishuoltopaikan on tuettava näitä ihmissuhteita ja paikan oltava sellainen, ettei se ole esteenä näiden ihmissuhteiden ylläpitämiseksi. (Lastensuojelulaki 53-54/2007.)

2.4 Jälkihuolto

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä nuorelle tarvittava sijaishuollon tai avohuollon tukitoimena olleen sijoituksen jälkeinen jälkihuolto, jos nuori sitä tarvitsee. Avohuollon tukitoimena sijoitetun täytyy kuitenkin olla yhtäjaksoisesti sijoitettuna puoli vuotta tai enemmän. Nuorelle tehdään jälkihuoltoa varten oma asiakassuunnitelma johon kirjataan jälkihuollon tavoitteet ja mahdolliset tukitoimet ja palvelut, jotka kannattelevat nuorta tulevaisuudessa. Velvollisuus järjestää jälkihuoltoa nuorelle loppuu silloin, kun lastensuojelun asiakkuuden loppumisesta on kulunut viisi vuotta, tai kun nuori on täyttänyt 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 75-76/2007.)

Sinkkonen ym. (1999) mukaan nuoruus on aikaa, jolloin lapsuuden kesken jääneet tapahtumat aktivoituvat ja niihin pyritään löytämään ratkaisut uudella ja paremmalla tavalla. Näitä kehityskulkuja ovat esimerkiksi vanhemmista irtautuminen oidipaalivaihe. Nämä näkyvät selkeästi etäisyyden ottamisella kodin arvo- ja ajatusmaailmaan, ja saattavat olla joskus rajujakin reaktioita. Aikuistumiseen on monta erilaista reittiä, ja kasvukipuja on mahdollista potea eri tavoilla. Nuori hakee paikkaansa toisten nuorten joukossa, jolloin hyvin varhainen tai myöhäinen murrosiän alkaminen saattaa olla nuorelle todella suuri rasite. Nuoret ovat huolissaan uuden ruumiinsa kelpaamisesta, seksuaalisen identiteetin eheydestä ja normaaliudesta. Jos nuori epäonnistuu yrityksessä saada oma psyyke ja sukupuolisesti kypsä ruumis toisiinsa, syntyy kehityslinjan murtuma, joka voi näkyä esimerkiksi ahdistuneisuutena, anorektisina oireina, huumekekkeiluina tai jopa psykoottisina oireina. Tämän takia on tärkeää että nuoruusiän sekoilun ja psyykkisen häiriön erottaminen toteutetaan sellaisen henkilön tai tahon kautta, jolla on tarvittava erityisosaaminen. Jälkihuollon avulla pyritään tukemaan nuoria näiden hämmentävien aikojen aikana.

3 OMAOHJAAJATYÖ

Omaohjaajatyö on yksilöllinen hoito- ja kasvatustapa. Yksilöllisyydellä hoito- muodossa tarkoitetaan sitä, että kaikki yksilön toiminta on psykologisesti hänelle tärkeää ja motivoitua. Omaohjaajatyön avulla pyritään löytämään yksilön käyttäytymisen

taustalla olevat psykologiset syyt ja vaikuttimet. Yksilöllisyyden tavoittamisen avulla varmistetaan lapsen kehitystarpeisiin vastaaminen (Tervonen-Arnkil, 1999, 14.)

Korhonen (2005) kertoo, että lastensuojelun asiakkaina olevilla lapsille ja nuorille on ollut tyypillistä, että heillä on elämänsä aikana ollut liian vähän tukea antavia aikuisia. Tällaisena aikuisena omaohjaajan on tarkoitus toimia. Jokaisella siihen lastenkotiin sijoitetulla nuorella, johon tutkimukseni tein, on omaohjaaja. Omaohjaajatoiminnalla pyritään antamaan lapselle mahdollisuus korjaavaan kiintymyssuhteeseen. Toiminnan tarkoitus on myös antaa lapselle kokemus siitä, miltä tuntuu olla aikuisen erityisen ja jakamattoman huomion kohteena. (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.) Lapsella, joka on lähtenyt vaikeista olosuhteista, on toive kasvaa itsenäiseksi ja pärjääväksi aikuiseksi. Tämän takia lapsi tarvitsee tuekseen aikuisia jotka pitävät ja välittävät hänestä, tuovat turvallisuutta ja asettavat rajoja ilman alistamista (Sinkkonen ym. 1999, 120.)

Kyseisessä lastensuojelulaitoksessa, johon tutkimukseni tein, on omaohjaajatyön suuntaviivat määritelty laitoksen omassa laatukäsikirjassa. Näiden suuntaviivojen perusteella omaohjaajatyön voi jaotella tehtävien mukaan erilaisiin teemoihin sen perusteella, mitä tehtävät pitävät sisällään.

3.1 Omaohjaajan tyyppiirteet

Omaohjaajatyö on lasta tukeva, terapeutin työtapa, mutta myös erittäin vaativa hoitomuoto, joka vaatii aikuiselta paljon kestävyyttä ja itsekuria. Omaohjaajan tarkoituksena on omalla toiminnallaan ja käyttäytymisellään edistää lujan mutta hyväntahtoisen ilmapiirin syntymistä lapsen kanssa. Omaohjaaja ei suhtaudu lapsen kielteisiin reaktioihin tai pahan olon purkamiseen vihamielisesti eikä impulsiivisesti (Tervonen-Arnkil, 1999, 15.)

Omaohjaajasta muodostuu lapsen sijoituksen aikana tärkein aikuinen laitoksessa. Omaohjaajan tarkoituksena onkin olla se henkilö joka ymmärtää lapsen käytöstä ongelmista huolimatta ja auttaa muita ihmisiä myös näkemään lapsen ongelmiensa ohitse. Tämän takia omaohjaaja on yleensä se henkilö, jolle lapsi haluaa näyttää omat onnistumisensa. (Kinnunen, 1999, 88-91.) Omaohjaajatoiminta ei kuitenkaan perustu siihen, että lapsen ja aikuisen tulisi viihtyä yhdessä automaattisesti, eikä suhdetta pureta vääränlaisten kemioiden tai yhteensopimattomuuden takia (Sinkkonen ym.

1999, 88).

3.2 Yhteydenpitäminen

Lapsella tai nuorella on helposti tapana toistaa omaa historiaansa, jolloin on suuri vaara että sijoituksen jatkuvuus katkeaa. Mitä enemmän lapsi löytää positiivisia tekijöitä omista vanhemmistaan, sitä suuremmat ovat kehitysmahdollisuudet ja kyvyt selvitä tulevaisuudessa eteen tulevista elämän kolhuista (Sinkkonen ym. 1999, 105). Tämän takia tärkeänä tekijänä työssä pidetään omaohjaajan yhteyden pitämistä lapsen vanhempiin/hooltajiin ja muihin sellaisiin ihmisiin, jotka luokitellaan positiivisiksi tekijöiksi lapsen elämässä. Kyseisessä laitoksessa yhteyden pitämisen koetaan olevan työn kannalta paljon läpinäkyvämpää ja se auttaa tekemään yhteistyötä lapsille tärkeiden ihmisten kanssa lapsen omaksi parhaaksi. Tämän takia omaohjaajan olisi hyvä kerran sijoituksen aikana tehdä kotikäynti nuoren kotiin ja vastavuoroisesti kutsua myös ohjattavan vanhemmat käymään vierailulla laitoksessa. (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.)

3.3 Hallinnolliset ja huolenpidolliset tehtävät

Timonen-Kallion (2010, 12) mukaan omaohjaajan tehtävä on muiden tehtävien ohella koota ja välittää tietoa lapsesta ja hänen perheestään ja käyttää tätä arjessa syntyvää tietoa hyödyksi kun hänen tarvitsee puhua lapsen puolesta erilaisille tahoille. Tämän takia yksi omaohjaajan rooleista on hoitaa lasta koskevien hallinnollisten ja huolenpidollisten tehtävien hoitaminen. Omaohjaajan hallinnollisiin ja huolenpidollisiin tehtäviin kuuluvat monenlaiset viralliset ja epäviralliset tehtävät. Omaohjaajan tärkeimpänä roolina on pitää lapsen asioita ja tarpeita esillä. (Sinkkonen ym. 1999, 91). Virallisina tehtävinä voidaan pitää kuukausikoosteen ja kasvatus- ja hoitosuunnitelman kirjoittamista sekä lomien että vaaterahojen suunnittelemista koko vuodelle. Kuukausikooste kirjoitetaan jokaisesta omaohjattavasta joka kuukausi, ja lähetetään hoitavalle sosiaalityöntekijälle sekä vanhemmille/hooltajille. Kasvatus- ja hoitosuunnitelma päivitetään kaksi kertaa vuodessa ennen asiakaspalaveria. Ennen palaveria suunnitelma käydään läpi omaohjattavan ja esimiehen kanssa. Palaverissa suunnitelma annetaan sekä sosiaalityöntekijälle että vanhemmille/hooltajille. Omaohjaaja tekee lapsen palavereissa muistion asioista, joista palavereissa puhutaan ja jakaa sen muun työryhmän kanssa.

Omaohjaaja myös suunnittelee lapsen lomat, ehdottaa ne lastenkodin johtajalle ja työpaikalla toimivalle kasvatusvastaavalle. Työnkuvaan kuuluu myös lapsen vaaterahojen suunnitteleminen, jotta tulevaisuudessakin lapsen rahat riittävät vaatteisiin (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.)

Huolenpidollisiksi tehtäviksi luetaan kuukausikoosteen läpikäyminen, kasvatus- ja hoitosuunnitelman läpikäyminen ja yhteyden pitäminen omaohjattavan vanhempiin lasta koskevissa asioissa. Kuukausikoosteen läpikäyminen lapsen kanssa on sen takia erittäin tärkeää, että lapsi näkee ja kokee, mitkä asiat kuukauden aikana ovat menneet hyvin ja mitkä huonosti. Kuukausikoosteen avulla voidaan myös tuoda nuoren terveisiä sosiaalityöntekijälle. Tämän avulla taataan nuorelle mahdollisuus nähdä oma kehityksellinen eteneminen. Kasvatus- ja hoitosuunnitelma käydään läpi ennen palaveria, mutta nuorelle annetaan myös mahdollisuus palaverin jälkeen käydä suunnitelma läpi, jos jokin asia on omaohjattavalle palaverissa jäänyt epäselväksi (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.)

3.4 Kasvatukselliset ja kehitystä tukevat toimenpiteet

Määttä (2007, 147) määrittelee hoivan aikuisen läsnäoloksi, kasvavaksi henkisen hyvinvoinnin vaalimiseksi, mielialan parantamiseksi, yksilölliseksi huomioimiseksi tai fyysiseksi hoitamiseksi. Kuten hoivaamisessa, kasvatuksessakin on tärkeää aikuisen läsnäolo. Kasvatus on vuorovaikutuksellista, ja sen takia kommunikaatio on tapahduttava sekä kasvattajalta kasvatettavalle, kuin myös kasvatettavalta kasvattajalle (Peltonen, 2004, 27.) Tervo-Arnkilin (1999, 14) mukaan omaohjaajalla on vastuu lapsen tai nuoren hoitamisessa ja kasvattamisessa, sovittujen rajojen mukaan. Omaohjaajatyö perustuu suurelta osalta vuorovaikutukseen ohjaajan ja ohjattavan välillä. Sen takia ohjaaja pyrkii kerran viikossa keskustelemaan oman ohjattavansa kanssa. Näissä keskusteluissa yritetään kartoittaa ohjattavalle mahdollisesti jokin harrastus, koska nuoren kiinnittyminen yhteiskuntaan sijaishuollon jälkeen on huomattavasti helpompaa, jos sijoituksen aikainen elämä ei pyöri pelkästään laitoksen ympärillä. (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.) Harrastusten mukana tuomat elämykset ja kokemukset voivat sisältyä perheiden, koulun ja järjestöjen kasvatukseen (Peltonen, 2004, 38).

Kemppinen (1995, 7) kertoo että nuorten kanssa toimintoja suunniteltaessa on

tärkeää, että toimintojen kautta he oppisivat suhtautumaan positiivisesti omaan tulevaisuuteensa. Tämän takia on tärkeää, että nuoren kanssa keskustellaan ja visioidaan tulevaisuutta. Omaohjaajan on myös tehtävä 1-2 omaohjaajaretkeä ja noin viisi miniomaohjaajaretkeä nuoren kanssa, jolloin nuoriso saa kokemuksen aikuisen kokonaisvaltaisesta huomiosta (Tilaajan laatukäsikirja, 2014.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusongelma

Hirsjärvi ym. (2013, 125) mukaan tutkimusongelma olisi hyvä muotoilla mahdollisimman tarkkaan muotoon ennen tutkimukseen ryhtymistä. Tämä ajatus ei kuitenkaan toimi kun aletaan toteuttaa kvalitatiivista tutkimusta, koska tämänlaisessa tutkimusmenetelmässä varaudutaan siihen, että tutkimusongelma muuttuu tutkimuksen edetessä. Toteutan oman tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Päädyin kvalitatiiviseen tutkimukseen sillä perusteella, että se sopi paremmin tutkittavaan asiaan ja kohdejoukkooni, kuin kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivisessa haastattelumenetelmässä onkin lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen, ja aiheen kokonaisvaltainen kuvaus (Hirsjärvi ym. 2013, 161.)

Omassa tutkimuksessani hyvin keskeisinä tekijöinä ovat ihmiset ja heidän kokemuksensa erilaisista asioista. Kokemus voidaan käsittää ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa ja siihen maailmana jossa tällä hetkellä elää. Ihmisen suhteet kaikkeen, kuten toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon ilmenee siitä, mitä hän on kokenut. Kokemukset syntyvät aina vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja vain tietyt äänet, hajut ja valot voivat herättää ihmisessä tiettyjä kokemuksia (Aaltola ym. 2007, 29.) Laadullinen tutkimus voidaan luokitella prosessiksi. Sen eri vaiheet eivät ole välttämättä etukäteen jäsennettävissä, vaan yleensä esimerkiksi tutkimusongelma ottaa muotoaan tutkimuksen edetessä. Tavallisesti tutkijalla on tavoitteena ymmärtää tutkittavien näkemys tutkittavasta ilmiöstä tai ihmisten toimintaa tietyissä ympäristöissä. Tutkimuksen kohde avautuu tutkimuksen edetessä ja tutkimusmenetelmälliset ratkaisut alkavat täsmentyä. Tämä auttaa tutkimuksen joustavassa etenemisessä tutkimuksen kaikilla osa-alueilla (Aaltola ym. 2007, 70.)

Hirsjärvi ym. (2013, 81) mukaan aiheen löydyttyä on tärkeää rajata sitä. On tärkeää että tutkimuksessa tarkennetaan mitä tutkija haluaa tietää ja mitä osoittaa keräämällään aineistolla. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka aiheena ovat lastenkotinuorten kokemukset omaohjaajatyöstä. Työn tarkoituksena on selvittää, miten lastenkotinuoret kokevat omaohjaajansa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko laitoksessa asuvien nuorten mielestä heidän omaohjaajansa toiminta oikeanlaista, vai kokevatko he toiminnassa olevan jotakin kehittämisen arvoista. Tarkoitukseni on myös toimittaa opinnäytetyön tilaajalle omaohjaajatoiminnasta sellaista informaatiota, jota he voivat mahdollisesti hyödyntää toimintansa kehittämisessä.

Tutkimusongelmani tässä tutkimuksessa olen saanut seuraavaan muotoon:

- 1) Mitä positiivisia tekijöitä lastenkodissa asuvilla nuorilla on omaohjaajatyöstä?
- 2) Mitä kehitettävää lastenkodissa asuvilla nuorilla on omaohjaajatyöstä?

Tutkimuskysymyksiin pyrin saamaan vastauksia käyttämällä menetelmänä teemahaastattelua. Aineistoa varten haastattelin neljää lastenkodissa tällä hetkellä asuvaa nuorta. Tämän tiedon avulla lastenkoti pystyy saamaan tutkimustuloksista hyödyllistä informaatiota omaohjaajatoiminnasta.

4.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Teemahaastattelua kutsutaan niin sanotuksi puolistrukturoiduksi haastattelumuodoksi. Puolistrukturoidulle haastattelumenetelmälle on ominaista, että haastattelussa läpi käytävistä asioista osa on lyöty lukkoon ja osa ei ole. Haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Myös kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavalle annetaan mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelusta myös puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys (Hirsjärvi & Hurme, 2004, 47-48.)

Valitsin haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun, koska opinnäytteessäni tutkin haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia. Tässä haastattelussa tärkeää

onkin haastateltavien puheista nousevat kokemukset aiheesta. Kokemuksia tutkittaessa on selvinnyt että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, joka tarkoittaa sitä että kaikki asiat ovat meille merkityksellisiä. Ihmisen jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy juuri sellaisena, kuin havaitsija sen näkee (hyvänä, kauniina, kamalana, surullisena jne.) Ihmisen tapa toimia jollakin tavalla tietyssä tilanteessa on selitettävissä täysin niiden merkitysten pohjalta, joiden kautta hän asioitaan tekee (Laine, 29, 2007.) Omissa haastatteluissani koin tärkeäksi, että haastateltavat saivat itse päättää, kuinka syvälle asiaan he halusivat mennä. Tämän takia teemahaastattelu sopi oman haastatteluni välineeksi. Pysin luomaan haastattelutilanteista mahdollisimman rennot, jotta haastateltavat kokisivat tilanteen keskustelunomaisemmaksi. Teemahaastattelusta sanotaankin että se on eräänlainen keskustelu, jossa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa pyritään selvittämään ne asiat, joita tutkija tutkimuksessaan tarvitsee (Eskola & Vastamäki, 2001, 24).

Teemahaastattelun haastattelurunkoon valitsin teemat pääosin tutkimusongelmien kautta. Kuitenkin tukena tutkimusongelmien lisäksi käytin mitä harjoitteluajanani tuossa kyseisessä laitoksessa sain tarkkailtua omaohjaajatoimintaa, sekä sen perusteella, mitä tutkimustietoa aiheesta on. Suurimmat suuntaviivat sen suhteen, minkälaiset teemat haastattelua kannattelivat, valitsin omaohjaajien erilaisten toimenpiteiden perusteella. Esimerkiksi *kasvatukselliset toimenpiteet*-osio oli yksi jonka otin teemaksi haastattelun runkoa varten.

4.3 Aineistonkeruuprosessi

Opinnäytetyöni tilaaja on siis yksityinen lastensuojelulaitos Etelä-Savossa. Laitoksessa on tällä hetkellä 12 paikkaa ja sijoitetut lapset ovat iältään 11–16 -vuotiaita. Tarkoitukseni oli haastatella laitoksessa tällä hetkellä sijoitettuna olevia nuoria.

Haastateltavien hankinnassa tulin siihen tulokseen, että kaikkein parasta haastateltaviksi oli kysyä laitoksessa tällä hetkellä sijoitettuja nuoria. Harjoittelujakseni aikana olin jo luonut heihin kontaktin, joten uskoin heidän osallistuvan haastatteluihin mielellään. Yhdessä laitoksen kasvatusvastaavan kanssa tulimme siihen tulokseen, että ennen haastatteluja jokaisen lapsen vanhemmilta tuli saada suostumus tutkimuksen toteuttamiseen. Itselleni kyseisen tutkimuksen

toteuttamisen kanssa tuli hieman kiire, joten en asettanut omille haastateltavilleni suurempia kriteereitä. Koska lastenkodin asiakkaina on vain poikia, oli sukupuolijakauma selkeä. Tavoitteena oli saada tutkimukseen osallistumaan vähintään kolme nuorta.

Aluksi kävin esittelemässä koulupäivän yhteydessä oman tutkimukseni nuorille. Samalla esittelin myös lupalapun ja pyysin ottamaan lomille lapun mukaan. Myös ohjeistin laitoksen työntekijöitä, että samalla kun he soittavat lomasoitot, niin ilmoittavat vanhemmille, että lapset tulevat tällaisten suostumuskaavakkeiden kanssa lomille. Lomien jälkeen yksi nuori oli tuonut suostumuksen mukanaan. Seuraavan viikonlopun jälkeen toinen nuori oli tuonut kanssa, mutta yhdessä erään ohjaajan kanssa tulimme siihen tulokseen, että lopuille vanhemmille postitettaisiin suostumuslaput. Lopulta suostumuskaavakkeita tuli takaisin yhteensä neljä kappaletta. Olin tyytyväinen haastateltavien määrään, koska olin jo ehtinyt varautua vain kahteen haastateltavaan.

4.4 Haastattelujen kulku

Opinnäytetyöni haastattelut suoritin tekemällä yksilöhaastattelut jokaisen lapsen kanssa. Haastattelu oli minulle luontevaa, koska olin aiemmin kerennyt muodostaa nuoriin kontaktin harjoitteluni aikana. Sen lisäksi halusin toteuttaa haastattelut yksitellen jokaisen lapsen kanssa, koska nuorten taustat huomioon ottaen, heidän ryhmähaastattelunsa ei olisi palvellut tutkimukseni tarkoitusta. Toisiin nuoriin kontaktin saaminen yksilönäkin oli sen verran haastavaa, etten halunnut pilata sitä asettamalla heille ryhmäpainetta. Haastattelut toteutin laitoksen tiloissa, suljetussa huoneessa, jossa ei ollut mitään mahdollisia häiriötekijöitä. Olin aiemmin kertonut että haastatteluissa käytän apunani nauhuria.

Suoritin kaikki haastattelut saman päivän aikana. Haastateltavat olivat eri-ikäisiä ja haastateltavat olivat olleet laitoksessa sijoitettuna eri mittaisia aikoja. Toiset olivat olleet vain puoli vuotta, kun taas toiset olivat olleet jo lähemmäs kaksi vuotta. Tämä vaikutti selkeästi haastateltavien kykyyn antaa tietoa aiheesta, koska toisilla toiminnasta oli selkeästi pidempi kokemus.

Ensimmäinen haastateltava oli positiivisesti kiinnostunut haastattelusta aiemmin, kun

puhuin hänen kanssaan, mutta haastattelutilanteessa hän meni hieman jumiin, ja siihen nähden mitä haastateltavaa etukäteen tunsin, hän osallistui paljon harvasanaisemmin kuin luulin hänen osallistuvan. Kuitenkin kattavimman aineistoin sain hänen puheestaan, koska tarpeeksi kauan kun muutin tapaa kysyä asiaa, hän vapautui ja itse asiassa alkoi puhumaan myös vähän ohi aiheen. Toinen haastateltava oli kanssa positiivisesti suhtautunut haastattelemiseen. Haastateltava vastaili kyllä ihan kiltisti kysymyksiin, mutta ei kovin monisanaisesti ja vaikka yritin asian tuoda esiin monelta eri kannalta, hän ei siltikään vastannut haastattelukysymyksiin kovinkaan laajasti.

Kolmannen haastateltavan kanssa haastattelu sujui myös päällisin puolin hyvin, mutta koska haastateltavalla ei ollut juurikaan minkäänlaista sanottavaa aiheesta, oli haastattelu pituudeltaan lyhyt. Neljännen haastateltavan kanssa oli selkeästi vaikeinta, koska hän ei pystynyt kovinkaan hyvin verbaalisesti ilmaisemaan itseään. Hänen kanssaan jouduin välillä muistuttamaan, että haastattelussa mukana oli nauhuri, koska hän vastasi kysymyksiin nyökkäyksin ja pään pudistuksin.

Keskiarvona haastattelut kestivät noin 10 minuuttia per haastattelu. Haastattelut onnistuivat päällisin puolin ihan hyvin, mutta aineiston laajuus jäi kovin suppeaksi. Omalta kohdaltani, jos aikaa olisi ollut haastattelun toteuttamiseen enemmän, olisin voinut pohjustaa haastattelua paremmin, huomioida enemmän asioita jotka haastattelun onnistumiseen olisivat vaikuttaneet, ja saanut laajempaa ja parempaa aineistoa tutkimustani varten.

4.5 Aineiston analysointi

Hirsjärvi & Hurme (2004, 13) esittävät tutkimuksessaan, että kun aineisto on saatu tallennettua, tutkijalla on valittavana joko aineiston kirjoittaminen tekstiksi tai päätelmiä kirjoitetaan suoraan tallennetusta tekstistä. Aineiston purkamista kirjalliseen muotoon kutsutaan litteroinniksi, ja omaan käyttötarkoitukseeni tämä tapa sopi paremmin kuin havaintojen tekeminen suoraan esimerkiksi nauhurilta. Oma tutkimustani varten litteroitua aineistoa syntyi 5 sivua. Aineiston analysoinnin kannalta johtopäätöksien tekeminen tutkimusta varten on helpompaa, kun aineisto on purettu kirjalliseen muotoon. Tekstin purkaminen kirjalliseen muotoon on myös tehnyt helpommaksi ja mahdollisemmaksi suorien lainauksien käytön analyysivaiheessa.

Nimesin haastateltavat H1, H2, H3 ja H4 sen perusteella, missä järjestyksessä olin heidät haastatellut. Litteroidun aineiston kanssa minulla ei ollut paljolti aikaa, mutta huomasin litterointia tehdessäni selkeästi ne pääkohdat joiden ympärille tutkimuksen tulokset olisi hyvä rakentaa. Aaltola ym. (2001, 40) neuvovatkin, että aineiston keruun jälkeen ei auta muuta kuin uskoa, että aineistosta irtoaa kuin irtoaa varmasti jotakin ja yleensä vielä enemmän kuin ensimmäisellä lukukerralla uskoisi.

Oman analyysini tueksi ryhmittelin aineiston samojen teemojen alle menevät haastattelupätkät. Yleensä tutkija tuntee oman aineistonsa sen verran hyvin, että tunnistaa aineistostaan teema-alueet nopeasti. (Hirsjärvi&Hurme, 2004, 142.) Teema-alueiden avulla pystyin tunnistamaan oman tutkimukseni tutkimusongelmat ja näin helpottamaan aineiston liittämistä tulososioon.

Pyrin linkittämään omat tutkimustulokseni tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen. Hirsjärven ym. (2013) mukaan perusmenettelynä tutkimuksen teossa on se, että alustavasti perehdytään tutkimuksen aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen jonka jälkeen hän punnitsee sen pohjalta tutkimustehtävää sekä tutkimuksen näkökulmaa ja rajausta.

5 TULOKSET

5.1 Omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde

Lapsen ja ohjaajan välisen tukisuhteen eteen tulee nähdä vaivaa, eikä se synny itsestään (Korhonen, 2005, 49). Määttä ym. (2008, 23) kertoo, että ihmisen kiinnostuksen intensiteetti kertoo, kuinka tärkeäksi toinen ihminen koetaan. Omaohjaajan ja omaohjattavan välisessä suhteessa intensiteetti on hyvin suuri ja haastattelujen perusteella nuorten ja ohjaajan välinen tukisuhde oli joko alkanut rakentumaan hyvään suuntaan, tai oli jo rakentunut. Tämä tulee selkeästi esille haasteltavien kertomuksissa. Suurista linjoista haastateltavat olivat samaa mieltä, mutta joissakin asioissa sävyeroja oli huomattavissa.

5.1.1 Omaohjaajan positiiviset tekijät

Ohjattavat kaikki (n=4) olivat selkeästi samaa mieltä siitä, että omaohjaajien toiminnassa ei heidän mielestään ole mitään, mitä he haluaisivat kehittää. Kaikki nuoret ovat

päällisin puolin tyytyväisiä siihen, millä tavalla omaohjaaja heidän asioitaan hoitaa. Asiakaspalaverit ja kuukausikoosteet ovat sellaisia, että nuoret kaikki yksimielisesti kokivat omaohjaajan hoitavan ne hyvin. Myös yhteydenpito vanhempiin koettiin selkiseksi osa-alueeksi omaohjaajan toiminnassa, joka laitoksessa toimii hyvin. Jokainen nuorista vaikutti olevan tyytyväinen omaohjaajaansa myös kemioiden perusteella.

”Se on kiva ja se tekee aina asioita. Toki kaikki ohjaajat tekee mut nii.” (H1)

”Kaikki. Se vaan ei oo niin rasittava.” (H2)

Omaohjaajasuhteen tarkoituksena on olla lapsen tarpeista lähtöisin oleva terapeutin hoitosuhde. Sen avulla lapsi voi saada luotua vuorovaikutuksen avulla korjaavan kokemuksen, jonka avulla hän saa kohennettua omaa perusluottamustaan ympäristöä kohtaan (Tervonen-Arnkil, 1999, 16.) Tämä tulee selkeästi esille erään haastateltavan eritellessä oman ohjaajansa hyviä puolia tarkemmin. Pinnalle nousivat omaohjaajan keskustelutaidot ja persoona. Haastateltavien taustan huomioon ottaen on todella tärkeää, että he kokevat voivansa keskustella ja avautua omista asioistaan. Omista asioistaan puhuminen on nuorelle yksi tärkeimmistä askelista kohti eheytyneitä ihmisiä. Sinkkonen ym. (1999, 64) viittaavat siihen, että lapsella, jonka kokemus itsestään ja omista kyvyistään on heikko, näyttää erilaisissa tilanteissa epävarmalta. Tämän takia hänen itsetuntonsa on heikko ja johtaa siihen, että hänen käyttäytymisensä erilaisissa tilanteissa on arvaamatonta. Tällaisen lapsen identiteetin rakentamiseen kuuluu, että hän oppii näkemään ja kuuntelemaan itseään realistisella tasolla. Tämä tehtävä ei ole helppo, mutta vahvistamalla ja harjoittelemalla tällaisia taitoja lapsi oppii ja näkee minkälainen hänen käyttäytymisensä on erilaisissa tilanteissa. Korhonen (2005, 50) kertoo, että ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ei ole mitään valmista käsikirjoitusta. Ihmiset ovat vuorovaikutukseltaan erilaisia, jotkut ovat pidättyväisiä ja jotkut avoimempia.

”Se et se osaa niiku jutella ja sit se osaa avata niit kaikkii uusii keskustelui. Ja sit se on muutenki mukava. ”

”No se et se saa niiku keskusteltuu mun kaa semmosii asioita, mistä mä en oo keskustellu kenenkää kaa pitkään aikaan. ”(H3)

Tämän kautta tulee ilmi, että omaohjaajatyöllä on onnistuttu saamaan aikaiseksi hyvä vuorovaikutussuhde ja nuorten taustalla vaikuttavien psykologisten syiden ja vaikuttimien yhteys on löydetty. Näin nuoren kehitystarpeisiin ollaan onnistuttu vastaamaan. Tervonen-Arnkilin (1999, 16) mukaan omaohjaajasuhteen kautta nuori voi ohjaajan kautta turvallisesti kokeilla erilaisten tunteiden tuomaa käyttäytymistä ilman, että tarvitsee pelätä hylätyksi tulemistä. Näiden kokeilujen avulla nuori voi turvallisesti oppia yhdistämään omat tunteensa omaan käytökseensä ja tätä kautta nuori oppii hahmottamaan ja selkiyttämään käsitystä itsestään.

5.1.2 Omaohjaajan kanssa vietetty aika

Haastateltavat kokivat, että omaohjaaja viettää heidän kanssaan tarpeeksi aikaa. Jokainen haastateltava (n=4) mainitsi haastattelussa omaohjaajareissut ja niillä vietetyn ajan. Nämä reissut ovat selkeästi haastateltaville kannatteleva tekijä. Kemppinen (1995, 82) esittää, että luottamus ohjaajan ja nuoren välillä synnyttää ilmapiirin, jossa on mahdollista sopusointuisuus ja miellyttävyys. Jos kahden ihmisen välille syntyy tällainen luottamuksellinen tila, se antaa mahdollisuuden ihmissuhdetaidoille ja niiden ylläpitämiselle koko suhteen ajan. Tällaisten taitojen opetteleminen on kaikkein helpointa oikeissa tilanteissa, kuten omaohjaajareissuilla.

Onks teillä ollu omaohjaajareissuja?

”On. Tampereelle. Käytiin kaupassa. Elokuviissa.”

Oliks teillä kivaa siellä?

-Mmm. (H4)

Kyseisen haastateltavan kanssa haastattelu oli todella hankalaa, koska välillä hän ei vastannut kysymyksiin puhumalla, vaan nyökkäämällä tai pudistamalla päätään. Kuitenkin haastattelun kautta välittyi ajatus siitä, että omaohjaajareissut olivat olleet hänelle yksi parhaista kokemuksista sijoituksen aikana. Tervonen-Arnkil (1999, 16) että melkein jokainen aikaisemmin epäsosiaalisen lapsen kanssa tekemisissä ollut aikuinen on vastannut hänen käytökseensä joko rankaisemisella tai hylkäämisellä. Tämän takia omaohjaajan tärkein tehtävä on olla hylkäävän, vihamielisen tai rankaisevan sijaan pysyvä ja ymmärtävä aikuinen.

Haastateltavat kaikki (n=4) kokivat omaohjaajan antavan heille tarpeeksi aikaa ja huomiota. Yhden haastateltavan kohdalla sijoitettuna oleminen kuitenkin kuului haastatteluihin läpi tietynlaisena hämmennyksenä sen suhteen, miten ajan antaminen koetaan tarpeelliseksi, mutta aikaa ei osata ottaa vastaan. Skinnari (2004, 96) kertoo, että parhaimmillaan kasvattajan suhde kasvatettavaan on kunnioittava, mutta rajoja asettava. Haastateltavan puheesta kumpuaa kuitenkin ajatus siitä, että ohjaaja kunnioittaa hänen omia rajojaan, ja vaikka hän ei osaa ottaa aina aikaa vastaan, ohjaaja ymmärtää sen eikä pakota viettämään aikaa hänen kanssaan silloin, kun hän ei siihen ole valmis.

” No, ei mut sit taas mä oon vähän outo lapsi. Ku välillä mä haluun silt aikaa, ja sit välillä en mut sit ku se antaa mulle aikaa ni silloin on melkein aina semmone hetki etten mä haluu silt aikaa. Ni periaattees se antaa aikaa mut mä en ota aikaa. Ja mä haluun aikaa. ” (H3)

Kun kysyin H3:lta, että saako hän tarpeeksi aikaa, hän vastasi myöntävästi. Haastattelun perusteella nuoren kokemus omasta ohjaajastaan ja hänen kanssaan vietetystä ajasta oli se, että ohjaajaan on oikeasti muodostunut hyvä vuorovaikutussuhde. Ohjaaja on onnistunut luomaan nuoreen korjaavan kiintymyssuhteen sekä antanut lapselle kokemuksen siitä, miltä tuntuu olla aikuisen jakamattoman huomion kohteena.

5.1.3 Omaohjaajan kehitettävät tekijät

Haastateltavilla ei ollut suoranaisesti omaohjaajien toiminnassa mitään kehitettävää. Kuitenkin osan haastateltavien aineistosta pystyi rivien välistä huomaamaan omaohjaajien toiminnassa jonkin asteista kehittämisen varaa. Kehitettävät asiat olivat yksilön kertomia ja kertaluonteisia tapahtumia.

Yhtenä kehitettävänä tekijänä esille nousi nuoren vakavasti ottaminen. Aineistosta yksi (n=1) kertoi, ettei hänen puheitaan oteta tosissaan. Lapsen, joka on sijoitettuna, tärkeimmän ihmisen kuuluisi pyrkiä lämpimään kanssakäymiseen ohjattavansa kanssa: hänen tulee olla kiinnostunut ohjattavastaan, kyselee ja juttelee asioista, joista lapsi on kiinnostunut ja näin välittää lapselle aitoa kiinnostusta häntä kohtaan (Korhonen, 2005, 49).

” No välillä ainaki tuntuu siltä, että tota, jos siinä on ohjaaja, sanoo jotain, ni et ohjaaja ei välitä siitä, vaikka sanoo jotain. Sit ku mä kaadu in tuolla pyörällä, sit se esimerkiksi ohjaaja ei sit siihen sanonu, tai välittäny sullei melkeinpä mitään. Tai välillä jos mä jotai sanon, ni tuntuu välil sullei et ohjaaja ei ees välillä kuuntele tai välitä siitä asiasta ollenkaan. ” (H1)

Korhosen ym (2005, 41) mukaan jokainen lapsi tarvitsee edes yhden aikuisen, jolle kertoa omia asioitaan, joita he pitävät sisällään ja mahdollisesti häpeävät tai jotka heitä jollain tavalla huolettavat. Haastateltavan puheista kuitenkin välittyi, että ohjattavan ja ohjaajan välinen kommunikaatio ei ole toiminut kuin toiseen suuntaan, ohjattavalta ohjaajalle. Myöskin tässä tilanteessa nuori ei saanut kokemusta omaohjaajan huomiosta. Tässä tilanteessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että haastateltavan kuvaus tilanteesta oli vain kertaluonteinen tapaus, mutta silti tärkeä haastateltavalle. Korhosen (2005, 51) mukaan lapselle on todella tärkeää, että hän saa kokemuksia, joissa kokee tullessa kuulluksi ja tämän kautta voi oppia ymmärtämään muita ja samaistumaan muiden ihmisten tilanteisiin.

Omaohjaaja koetaan myös suurimmaksi osaksi tasa-arvoisena ohjaajana myös muiden nuorten keskuudessa, mutta yksi haastateltava (n=1) kertoi haastattelussa, että omaohjaaja antaa hänelle enemmän löysää kuin muille laitoksessa sijoitettuna oleville lapsille.

”Joskus jos mie teen jotai tyhmää, ni miulle ei sanota siitä. Aina joku ohjaaja sanoo mut omaohjaaja ei sano. Mut sit jos ne tekee, ni niille sanotaa siitä aina. ”

Miä en nyt ihan ymmärtäny. Siä jos teet jotai tyhmää...

”Ni. Miun omaohjaaja ei huuda siitä välttämättä niin paljon ku muille nuorille. Tai valita siitä nii paljon.” (H2)

On selkeää, että omaohjaajan ja ohjattavan välille syntyy erityinen suhde, ja sellainen suhde ei synny muihin laitoksessa oleviin nuoriin. Kuitenkaan sen ei pitäisi vaikuttaa niin, että muita nuoria kohdellaan epätasa-arvoisesti omaan ohjattavaan verrattuna. Tervonen-Arnkilin (1999, 17) mukaan lapsen persoonallisuuden kehittymisen kannalta tärkeänä nähdään hänen samaistumisensa ohjaajansa. Samaistumalla ohjaajaansa nuori oppii ympäristönsä ylläpitämiä arvoja, asenteita ja tapoja. Laitosnuorilla, joiden

kohdalla on kyse häiriöiden korjaamisesta ja uudelleen oppimisesta, on samaistumisprosessi tärkeää.

6 POHDINTA

Oma opinnäytetyöprosessini ei ollut kauhean onnistunut, koska aiheen vaihtuminen ja sen myötä opinnäytetyön tekemiseen käytettävä aika pistivät tietyt raamit sen suhteen, kuinka syvällisesti aihetta pystyin tutkimaan. Kuten aiemmin jo työssäni mainitsin, jos olisin varautunut haastatteluihin paremmin ja tutustunut ajoissa lähdeaineistoon, olisin todennäköisesti saanut haastatteluista enemmän irti ja parempia tuloksia, joita olisi ollut helpompi peilata teoreettiseen viitekehukseen. Positiivisena tekijänä näen kuitenkin sen, että tutkimusongelmiin saatiin vastaukset haastatteluaineistosta ja edes jonkin asteinen analyysi aineiston perusteella oli mahdollinen. Nyt jälkeenpäin näen selkeänä sen, että olisin helpottanut omaa tutkimuksen tekoani näkemällä haastattelu-
jen eteen hieman enemmän vaivaa.

Omaohjaajatyö on omana työmuotonaan hyvä käytäntö kyseisessä laitoksessa. Selkeästi on havaittavissa nuorten ja ohjaajien välillä sellaista luottamusta ja kiintymyssuhdetta, jota laitoksessa asuva nuori tarvitsee. Nuorten eripituisista sijoituksista huolimatta jokainen haastateltava oli saanut jonkin asteisen luottamuksellisen suhteen muodostettua ohjaajan kanssa. Tutkijana ja haastattelijana olin positiivisesti yllättynyt, koska en osannut odottaa nuorilta noin yhteneväistä positiivista linjaa.

Kuitenkin tuloksista oli myös huomattavissa nuorten turhautumista ohjaajien tiettyihin reaktioihin ja suhtautumistapoihin. Molemmissa tilanteissa, joissa nuoret kokivat ohjaajan toiminnan joko epäoikeudenmukaisena, ohjaaja ei näe nuorta nuorena, vaan enemmänkin asiakkaana, jolla on ongelmia. On totta kai tiedostettava nuoren tausta ja käyttäytymismallit, jotta realiteetit nuoren suhteen pysyvät kohdillaan. Silti on myös tärkeä asettua joskus nuoren asemaan ja katsoa asioita hänen silmiensä kautta. Jos nuori kertoo itselleen tärkeitä asioita, jotka voivat olla suuria tai pieniä, ja ohjaaja ei ota häntä tosissaan, mitä nuori oppii? Ettei tulevaisuudessakaan kannata kertoa kenellekään mitään asioita, koska häntä ei kuitenkaan kuunnella. Sama tilanne on myös tilanteessa, jossa nuori koki pääsevänsä helpommalla kuin muut sijoitetut nuoret. Jos häntä ei kohdella laitoksessa samalla tavalla, mitä hän oppii tästä käytöksestä? Sen,

että hänen ei tarvitse suhtautua sääntöihin tai normeihin samalla tavalla kuin muiden ihmisten.

Aikuisen tehtävä lastensuojelulaitoksessa on kasvattaa nuoria esimerkillä. Sen takia näiden asioiden huomioon ottaminen on todella tärkeää. Työ on haastavaa ja vaatii jatkuvaa keskittymistä omaan olemiseen. Suhde omaan ohjattavaan on tietysti erityinen verrattuna muihin lastenkodissa asuviin nuoriin, mutta se ei saa asettaa muita nuoria eri asemaan. Kuten teoreettisessa viitekehyksessä mainitsin, nuoren tärkein oppimismuoto on samaistuminen omaan ohjaajaan. Jos ohjaaja omalla esimerkillään näyttää, että oma ohjattava ei saa rangaistusta yhtä helposti, kuin muut, niin mitä nuori siitä oppii? Ettei hänen tulevaisuudessakaan tarvitse asettua samoihin normeihin ja sääntöihin kuin muiden nuorten tulee. Tietysti nämä nuorten kokemukset ovat subjektiivisia kokemuksia asiasta, mutta tutkimuksen kannalta erittäin tärkeitä.

Koska tutkimus toteutettiin yksityiseen laitokseen, ovat tulokset tärkeitä tämän laitoksen kannalta. Jos tutkimuksesta olisi halunnut saada kokonaisvaltaisempaa kuvaa, olisi siihen pitänyt ottaa mukaan mahdollisesti muita laitoksia ja vertailla tuloksia kokonaisvaltaisemmin. Myös aiheesta mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita voisivat olla esimerkiksi omaohjaajien kokemukset omaohjaajatyöstä tai mahdollisesti jo laitoksesta lähteneiden nuorten kokemukset.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimeneelmiin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa 2005. Polkuja ja poikkeamia –Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Jahnukainen, Markku, Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja kouluoti. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.
- Kemppinen, Pertti 1995. Syyllistämisenestä kannustamiseen. Tie menestykseen. Helsinki:
- Korhonen, Anu (toim.) 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti. 25.11.2013. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2013. THL. WWW-dokumentti. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5 Ei päivitystä. Luettu 30.9.2014
- Lastensuojelun käsikirja, 2014. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Päivitetty. Luettu 30.9.2014
- Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 30.9.2014
- Määttä, Kaarina (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula (toim.) 2008. Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tukemiseksi. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Sinkkonen, Jari & Pihlaja, Päivi (toim.) 1999. Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta. Porvoo: WSOY.
- Skinnari, Simo 2004. Pedagoginen rakkaus. Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä. Juva: WS Bookwell Oy.

Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) 1999. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksessa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Timonen-Kallio, Eeva 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Tampere: Juvenes Print Oy

Tilaajan laatukäsikirja. 2014.

Wallenius, Marjut 1996. Arkiympäristön tuki hyvinvoinnin lähteenä. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄÄN HAASTATTELUUN

Tämän kaavakkeen myötä annan lapselleni luvan osallistua Paula-Maija Ukkosen opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön aiheena ovat nuorten ajatukset omaohjaajatyöstä. Suostun, että lapseni sanomia asioita käytetään opinnäytetyössä ja niitä voidaan käyttää myös suorina lainauksina. Lapset vastaavat anonyyminä, eli heitä ei voi tunnistaa tekstistä. Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti välittömästi, kun se on tutkimuksen kannalta tarpeetonta. Tutkimus julkaistaan opinnäytetyön muodossa.

Lapsen nimi _____

Paikka ja aika _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Haastattelurunko

Omaohjaajan kanssa koetut asiat

-Omaohjaajareissut

-Ajankäyttö

Omaohjaajan positiiviset tekijät

-keskusteleminen

-tekeminen (harrastukset ym.)

Omaohjaajan kehitettävät tekijät

-ajankäyttö

-kuunteleminen

-tasavertaisuus